

ΒΡΑΒΕΙΟ ΝΟΜΠΕΛ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ 1991

NANTIN ΓΚΟΡΝΤΙΜΕΡ

Η λευκή νοτιοαφρικανή συγγραφέας **Ναντίν Γκόρντιμερ** τιμήθηκε στις 3 Οκτωβρίου 1991 με το **βραβείο Νόμπελ λογοτεχνίας** για το λαμπρό επικό της γράφιμο, που σύμφωνα με το σκεπτικό της **Σουηδικής Ακαδημίας «πρόσφερε μεγάλο όφελος στην ανθρωπότητα με τον αντιρατσιστικό της αγώνα»**. Η συνεχής δράση της υπέρ της λογοτεχνίας και του ελεύθερου λόγου, σε ένα αστυνομικό κράτος, όπου υφίσταται λογοκρισία και δίωξη βιβλίων και απόμων, την έκαναν πρύτανη των νοτιοαφρικανικών γραμμάτων. Η Γκόρντιμερ γεννήθηκε το 1923 και ανατράφηκε μέσα στις προνομιακές συνθήκες των λευκών μεσαστών της Νοτίου Αφρικής. Είναι η έβδομη γυναίκα που τιμήθηκε με το **Βραβείο Νόμπελ** από το 1901 μέχρι σήμερα. Γράφει από τα εννέα της χρόνια και είναι φανατική υπέρμαχος των δικαιωμάτων του ανθρώπου και της κατάργησης του ρατσιστικού πνεύματος στη χώρα της. Κατήγγειλε επανειλημμένα το apartheid, δήλωσε ότι υποστηρίζει την χρήση βίας εναντίον της κυβέρνησης μειοψηφίας των λευκών και μετά την αναγγελία της βράβευσής της, κάλεσε τις υπόλοιπες χώρες να συνεχίσουν τις οικονομικές κυρώσεις κατά του καθεστώτος της χώρας της, για να αποκατασταθεί η Δημοκρατία στη Ν.Α. Ανήκει στο Εθνικό Αφρικανικό Κογκρέσο, το οποίο ανακοίνωσε πώς το βραβείο που απονεμήθηκε στην Ναντίν Γκόρντιμερ **«αποτελεί φόρο τιμής σε όλους τους Νοτιοαφρικανούς, που υπερασπίστηκαν την αλήθεια, την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και την ελευθερία»**. «Δεν είμαι μια φιλελεύθερη, που ζητά απλώς κάποιες αλλαγές. Εγώ, όπως και οι μαύροι, θέλω να αλλάξουν

όλα, δήλωσε σε μια συνέντευξή της. Δεν γνώρισα τον ρατσισμό και την κοινωνική αδικία μέσα από θεωρίες. Είχα φίλους, μαύρους και αναμίχθηκα στα πολιτικά, μόνο αφού απέκτησα προσωπική εμπειρία των διακρίσεων». Ωστόσο η συγγραφέας δεν γράφει μόνο για το apartheid, αλλά για την αγάπη και τον έρωτα μέσα σε μια αφόρητη κοινωνία, που μάχεται για την κοινωνική αλλαγή. Ο Νοτιοαφρικανός αρχιεπίσκοπος **Ντέσμον Τούτου**, που κέρδισε το βραβείο Νόμπελ Ειρήνης το 1984 δήλωσε: «Δεν θα μπορούσε να είχε βραβευθεί καλύτερο άτομο. Είναι μια καταπληκτική αναγνώριση μιας έξοχης στάσης εναντίον της αδικίας και της καταπίεσης».

Η συγγραφέας έχει δύο γιους και ζει στο Γιοχάνεσμπουργκ με τον δεύτερο άνδρα της. Η πνευματική της προσφορά, δέκα βιβλία και πάνω από 200 διηγήματα, απεικονίζει τον κοινωνικό διχασμό της χώρας της σε όλα τα πεδία. Της έχουν απονεμηθεί και τα βραβεία **Booker και Grand Aigle D'Or**.

Το απόσπασμα που παραθέτουμε, είναι από το βιβλίο **«Ο Υστερος Αστικός Κόσμος»** και αναφέρεται στον στρατευμένο λευκό αντιρατσιστή αντιήρωα **Μαξ**, ο οποίος αφού πρώτα απαρνήθηκε την μεγαλοαστική του προέλευση, εγκαταλείπει τη γυναίκα και το παιδί του, προδίδει τους συντρόφους του στον κοινό αγώνα κατά του apartheid και αυτοκτονεί.

ΑΙΓΛΗ ΣΚΟΥΡΤΣΗ

Ο Μαξ μεγάλωσε αγναντεύοντας τα βοσκοτόπια εδώ γύρω. Οι γονείς του είχαν φάρμα —αυτό που οι κτηματομεσίτες αποκαλούν αγροτεμάχιο— στην άκρη της πόλης. Ο πατέρας του ήταν βουλευτής και συνήθιζαν να δίνουν εκεί μεγάλες δεξιώσεις του κόμματος. Μεγάλωναν κυνηγόσκυλα και πάπιες— έτσι «για τα μάτια του κόσμου» όπως έλεγε συχνά ο Μαξ. Αλλά μου 'λεγε πως όταν ήταν παιδί, καθώς επέστρεφε από τα μοναχικά του παιχνίδια στα βοσκοτόπια, σε κάποιο συγκεκριμένο σημείο, άκουγε ξαφνικά τα *κουάκουά* που έκαναν οι πάπιες από μακριά, σα να 'ταν ένας διάλογος ακατανόητος γι' αυτόν.

Υποθέτω πως όλα αυτά ήταν ο δικός μου τρόπος να σκέφτομαι το θάνατο του Μαξ, γιατί το γεγονός του θανάτου του, ακόμα και ο τρόπος του, ήταν απλώς κάτι που το γνώριζα από πριν. Κάτι που έκανε την τωρινή μου ύπαρξη να ψιθυρίζει: μα βέβαια. Ο Μαξ οδήγησε το αυτοκίνητο στη θάλασσα και βυθίστηκε μαζί του— όπως τότε που ο Μαξ έκαψε τα ρούχα του πατέρα του, και βέβαια, όπως τότε που ο Μαξ, τρία χρόνια πριν, προσπάθησε να ανατινάξει ένα ταχυδρομείο. Μόνο που αυτή την φορά εγώ δεν έβλεπα, αυτό ήταν όλο. Δεν θα τελειώσει άραγε ποτέ αυτό το παιδιάστικό παιχνίδι ανάμεσα στον Μαξ και σε μένα; Αυτό ήταν που με πάγωσε από οργή όταν

έφτασε το τηλεγράφημα: το συναίσθημα ότι κοιτάζε πάνω από τον ώμο του Χάρου, να δει... εγώ, τον έβλεπα;

Κολακευόμουνά ίσως (κολακεία θλιβερή, βάλαμο που έκαιγε σαν πάγος, αν ήταν καν βάλαμο) και εκεί υπήρχε κάποιος άλλος τώρα πια, στα μάτια του οποίου είδε τον εαυτό του —φίλος, γυναίκα— δεν είχε σημασία ποιός. Όμως ήξερα όταν διάβασα το τηλεγράφημα, ότι ήταν για μένα. Οι κοινότητες εκφράσεις της ανθρωπίνης αποτυχίας, «όλα τέλειωσαν», «καταστράφηκαν», ανανεώθηκαν με όλη τους τη σημασία ανάμεσα στον Μαξ κι εμένα. Εξαντλήσαμε πραγματικά όλες τις δυνατότητες που θα μπορούσαν να συντηρήσουν ένα δεσμό, τις ξεφτίσαμε όλες, μέχρι που χάσαμε κάθε είδος επικοινωνίας, και η σχέση κατάντησε σα μια γροθιά στο κενό. Όσο για το χωρισμό—οι διαδοχικές εικόνες όπου εγώ— εμείς βλέπαμε τους εαυτούς μας μαζί, θρυμματίστηκαν σε σκόνη κρυσταλλική—όπως το σπασμένο τζάμι, απομεινάρια κάποιας σύγκρουσης στο δρόμο, που λοξοδρόμησα να το αποφύγω. Όμως ο Μαξ μπορούσε να κλωστήσει από τα συντρίμια και το τελευταίο κουμπί που θα πιστοποιούσε την ταυτότητα του νεκρού.

Έπειτα ο θυμός μου έφυγε, έλιωσε. Πάντα μ' αρέσει να οδηγώ μόνη, μου ξαναφέρει κάτι από την αυτάρκεια της παιδικής ηλικίας

κι επιπλέον έχω την παράξενη ελευθερία μιας προσωρινής φυγής από την ρουτίνα. Ο Μαξ ήταν νεκρός· από το γεγονός αυτό δεν αισθάνθηκα απολύτως τίποτα, εκτός από το ότι το είχα πιστέψει. Ωστόσο, χάρισε το πρωινό πριν διαβάσω το τηλεγράφημα από το πρωινό αφού το διάβασα, κι αυτό το κόψιμο, μ' απελευθέρωσε.

Σπάνια μου δίνεται επίσης η ευκαιρία να δω τον Μπόμπο Σαββατιάτικα· του επιτρέπουν έξοδο μονάχα δύο φορές το μήνα, Κυριακές, και το σχολείο δεν ενθαρρύνει επισκέψεις τις άλλες μέρες. Θυμήθηκα ότι δεν του είχα αγοράσει τίποτα. Ίσως όμως με άφηναν να τον πάρω μαζί μου και τότε θα μπορούσα να τον κεράσω τσάι και κέικ στο Μοτέλ, κοντά στο σχολείο. Άλλωστε, εγώ είμαι αυτή που πρέπει να φέρνει δώρα στον Μπόμπο. Το βλέπω στο πρόσωπό του κάθε φορά που ανοίγω ανυπόμονα τις τσάντες με τα μήλα και τα πακέτα με τα γλυκά. Ξέρω πως έτσι προσπαθώ να τα μπλώσω για το κλείσίμο του σ' αυτό το μέρος — το σχολείο. Κι όμως έπρεπε να το κάνω· ήμουν υποχρεωμένη να κρύβω τους πραγματικούς λόγους, αφήνοντας να θεωρηθεί σαν δεδομένο ότι δεν τον ήθελα ανάμεσα στα πόδια μου. Γιατί η αλήθεια είναι πως αν άφηνά τον εαυτό μου θα κρεμιόμουν απ' τον Μπόμπο. Θα τον κράταγα σφιγμένο στην κοιλιά μου σαν εκείνες τις μπαμπούινες που κουβαλάνε τα μωρά τους κρεμασμένα κάτω απ' το σώμα τους. Και δεν θα τον άφηνά ποτέ.

Δεν μπορώ να του προσφέρω τη ζωή εκείνη, με τα απαραίτητα συστατικά της, μάνα, πατέρα, οικογένεια, που διδάχθηκα ότι η εξασφάλισή τους θα ήταν ένα ιερό καθήκον απέναντι στο κάθε παιδί που θα «έφερνα στον κόσμο». Ούτε καν είμαι σίγουρη ότι θα έφτανε κι αυτό, ακόμα κι αν μπορούσα να το κάνω. Αυτή ήταν η δική μου ζωή, και του Μαξ το ίδιο, κι όμως δεν φαίνεται ότι μας εξασφάλισε αυτό που αποδείχτηκε ότι χρειαζόμασταν. Α, ξέρω πως είναι εύκολο να κατηγορήσουμε τους γονείς μας για τα δικά μας βάσανα, και ανήκουμε στη γενιά που έχει κρεμαστεί στο Φρόντ, όπως οι γονείς μας δασκαλεύτηκαν να κρεμαστούν στον Χριστό. Δεν πιστεύω όμως ότι ο κώδικας της καθώς πρέπει οικογενειακής ζωής, η καλωσύνη για τα σκυλιά και τους γείτονες, οι ελεημοσύνες σε ευγνώμονες υπηρέτες, μας απόφερε τίποτα παρά πάνω από σύγχυση. Τι γίνεται δηλαδή μ' όλους αυτούς τους άγνωστους, που ο κώδικας δεν πρόβλεψε, τους ανθρώπους που δεν θεωρούν τον εαυτό τους υπηρέτη μας και δεν έχουν λόγο να μας ευγνωμονούν για τις ελεημοσύνες που τους πασάρουμε, τους ανθρώπους που δεν είναι γείτονες και δεν μας περιστοιχίζουν γεμάτοι πληγές και στερήσεις, που η καλωσύνη δεν μπορεί να κατευνάσει; Δεν ξέρω τι θα ζητηθεί απ' τον Μπόμπο όταν αυτός θα μεγαλώσει, ξέρω όμως καλά πως αυτές οι βασικές προϋποθέσεις που μου έμαθαν ότι χρειάζεται ένα παιδί, θα τον άφηναν σχεδόν αβοήθητο. Μπορώ μονάχα να φροντίσω να ψάξει για τη δικιά του την ασφάλεια κάπου αλλού, μακριά απ' τα λευκά προάστεια.

Δόξα τω Θεώ, δεν τον συνέλαβα εκεί. Έγινε σ' ένα αυτοκίνητο — εκεί δηλαδή όπου τα λευκά προάστεια κλείνουν προσεκτικά τη σεξουαλικότητά τους. Αλλά τουλάχιστον έγινε έξω, στον κάμπο. Ένα από τα εκατομμύρια μωρά που γίνονται μέσα σ' αυτοκίνητα, χωράφια, πάρκα, αλές, σε κάθε γωνιά του κόσμου. Γιατί στα προάστεια, ενώ εκφράζονται στα σαλόνια με ρομαντικές αηδίες για την «νεολαία» ανάμεσα σε λουλουδία και καράφες, αγνοούν τον έρωτα, την καθοριστική ανάγκη της νεότητάς τους. Υπάρχουν υποδωμάτια, σπουδαστήρια, βεράντες· αλλά δεν υπάρχει χώρος γι' αυτόν. Είπα στον Μαξ, «Ξέχασες». Ανασήκωσε μελαγχολικά τους ώμους του, σαν να μην είχε υποσχεθεί τίποτα. Αλλά εγώ ήξερα ότι το «σφάλμα» ήταν τόσο δικό μου όσο και δικό του. Έπειτα, μιλώντας εκτός τόπου και χρόνου, όπως συνήθιζε, είπε, «Θάθελα ένα δικό μου παιδί, ένα παιδί δικό μου να τρέχει από πίσω μου. Δεν έχει καμιά σχέση με σκυλιά, ένα παιδί φωνάζει 'Κοίτα!' συνέχεια και συ κοιτάς και βλέπεις αληθινά πράγματα, τα χρώματα της πέτρας και τα κομμάτια του ξύλου.» Πάει πάνω από χρόνος που είδε τον Μπόμπο για τελευταία φορά. Έβλεπα ότι του άρσε περισσότερο από τότε που ήταν μωρό κι έσκουζε όλη την ώρα· χαϊρούμενα που μπορούσε να παίξει μαζί του και ξέχναγα ότι ο Μαξ του ούρλιαζε κατάμουτρα

μέχρι που το ανοιχτό στόμα του μωρού βουβαινόταν από το φόβο, κι έπρεπε να το βγάσω έξω και να το τριγυρνάω στους δρόμους.

Λίγο πριν φτάσω στο σχολείο, συνάντησα ένα από εκείνα τα φορητά που πουλάνε φρούτα στην άκρη του δρόμου, κι ένας μαύρος ξεπήδησε από μια μικρή φωτιά που είχε ανάψει εκεί, κι έφτασε χοροπηδώντας με μια αρμαθιά πορτοκάλια σ' ένα ξύλο. Αγόρασα μια σακούλα φρούτα για τον Μπόμπο...

Κάθησα σ' αυτή την θεόκλειστη αίθουσα, που τώρα καταλάβαινα τη χρήση της και περίμενα για λίγο, προτού η πόρτα ανοίξει διάπλατα και γεμίσει από αυτόν — τον Μπόμπο. Είχε τα ξαναμμένα αυτιά και τα πλατιά ρουθούνια του παιδιού που έκοψε το παιχνίδι του στη μέση. Τα χέρια του ήταν ακόμα έτοιμα να αρπάξουν την μπάλα, τα ρούχα του τσαλακωμένα, το χαμόγελό του πλατύ και λαχανιασμένο. Η ξέχειλη αυτή ενέργεια θα μπορούσε αθόρυβα, όπως μια ψηλή μουσική νότα, να κάνει θρόψαλα το άδειο βάζο και το τζάμι απ' τις γκραβούρες του Ακρωτηρίου.

«Μαμά! Μπα, δεν το 'ξερα ότι θα 'ρχόσουν!»

Μ' αγκάλιασε σφιχτά κι αρχίσαμε να χαχανιτό, όπως κάνουμε πάντα απ' την χαρά μας που βρισκόμαστε μαζί μακριά από το σχολείο και απ' όλο τον κόσμο.

«Πώς τα κατάφερες και μπήκες;»

Δεν είχα σκεφτεί τι θα έλεγα στον Μπόμπο και τώρα ήταν αργά. Γράψωσα το χέρι του και το κούνησα δυνατά μια ή δυο φορές, κρατώντας το μέσα στο δικό μου, για να συγκεντρωθούμε και είπα, «Πρέπει να μιλήσουμε, Μπο. Κάτι για τον Μαξ, τον πατέρα σου.»

Το 'πιασε αμέσως, σαν αυτός να ήταν ο ενήλικας κι εγώ το παιδί. Καταλάβαινε ότι ποτέ δεν έλεγα το όνομα Μαξ για κανέναν εκτός από τον «Μαξ». Ήταν πιτσιρίκος όταν ο Μαξ δικάστηκε και φυλακίστηκε, αλλά εγώ του είπα τα πάντα μόνο αφού μεγάλωσε. Κούνησε το κεφάλι του με μια παράξενη συγκατάβαση. Ξέρει πως πάντα υπάρχει κίνδυνος να έχουμε μπλεξιμάτα.

Καθήσαμε μαζί στον αξιοθρήνητο μικρό καναπέ, σαν εραστές Βικτωριανής γκραβούρας που κοιτάζονται έτοιμοι για μια εξομολόγηση. Τράβηξε τις πεσμένες κάλτσες του. — «Τράβα τις κάλτσες σου, έχει έρθει η μάνα σου μου είπε ο Τζέλυ.»

«Πέθανε, Μπόμπο. Πήρα τηλεγράφημα σήμερα το πρωί. Θα το γράφουν οι εφημερίδες, πρέπει λοιπόν να στο πω — σκοτώθηκε μόνος του.»

Ο Μπόμπο είπε, «Θες να πεις ότι αυτοκτόνησε;» Το πρόσωπο του χαλάρωσε και μεγάλωσε από έκπληξη, η κοκκινίλα έφυγε εκτός, από δύο ακανόνιστες κηλίδες που έμειναν χαμηλά στα μάγουλα σαν γρατζουνιές ζώου. Αυτό που αναλογιζόταν τη στιγμή εκείνη θα ήταν το πόσο αληθινά είναι όλα εκείνα που έχει διαβάσει ότι συνέβηκαν σε άλλους, όπου το σημείο Χ έδειχνε τη θέση του πτώματος στο πεζοδρόμιο ενώ το βέλος σημάδευε τη θολή φιγούρα στο παραπετό.

Είπα ένα σκέτο «Ναι» και για να ξεμπερδέω μια για πάντα, περιορίστηκα στο «Πρέπει να οδηγήσει το αυτοκίνητο κατευθείαν στη θάλασσα. Ποτέ δεν την φορόταν τη θάλασσα. Ένωθε σαν στο σπίτι του μέσα της.»

Έγνεψε κρατώντας τα μάτια του ορθάνοιχτα πάνω μου συγκεντρωμένος, σμίγωντας τα φρύδια πάνω στο πλατύ μέτωπό του. Τι τον βασάνιζε; Ο δικός του θάνατος; Ο δικός μου; Με τον Μπόμπο δεν χρειαζόταν να προσποιούμαστε μεταξύ μας ότι υποφέραμε ιδιαίτερα για τον θάνατο του Μαξ. **Αν δεν είχες πατέρα, μπορούσες ποτέ να τον χάσεις;** Ο Μπόμπο μόλις που τον γνώριζε· και παρόλο που δεν του είχα πει, που δεν είχα μπορέσει να του τα εξηγήσω όλα, ξέρει πως η σχέση μου με τον Μαξ είχε φτάσει σ' ένα τέλος.

Ο Μπόμπο είπε, «Δεν μπορώ να δω καλά το πρόσωπό του.»

«Μα δεν πάει πολλές καιρός από τότε που τον είδες. Δέκα οκτώ μήνες, το πολύ.»

«Το ξέρω, ίσα που θυμάμαι πως έμοιαζε· και πάντα τον κοιτάζα σαν, να τον έβλεπα για πρώτη φορά. Πώς να ξεχωρίζω το πρόσωπό του;»

«Έχεις κάποια φωτογραφία.» Στο κομοδίνο του επάνω, στημένη σε δερμάτινη θήκη με τη μητέρα από τη μια μεριά και τον πατέρα απ' την άλλη, όπως έχουν και όλα τ' άλλα παιδιά.

«Α, ναι.»

Δεν φαινόταν να υπάρχει τίποτ' άλλο να πούμε, όχι εκείνη τη στιγμή τουλάχιστο, κι όχι σ' εκείνο το δωμάτιο.

Καθόταν δίπλα μου χαιδεύοντας ένα λασκαρισμένο πόμολο, σημειώνοντας πιθανώς σε κάποιο μέρος του μυαλού του, ότι κάποτε θα πρέπει να το διορθώσει και είπε, «Δεν φαντάζομαι να πόνεσε ή τίποτα τέτοιο.»

Είπα, «Όχι. Δεν πρέπει ν' ανησυχείς γι' αυτό.» Γιατί αυτό που είχε μάθει σ' όλη την ζωή του ήταν η ανάγκη ν' αναγνωρίζει και ν' απαλύνει τον πόνο· είναι το μόνο πράγμα που αναγκάστηκε να δεχτεί, πέρα από κάθε αμφισβήτηση, απ' τη στιγμή που πατήθηκε το

πρώτο του γατάκι κι αφού είδε τον πρώτο ζητιάνο να δείχνει τις πληγές του στο δρόμο.

«Μια σκέψη έκανα!» Το κεφάλι του ήταν χαμηλωμένο· τώρα γύρισε λοξά προς τη μεριά μου χωρίς να το σηκώσει, κι ήξερα καλά ότι αυτό που στην πραγματικότητα τον προβλημάτιζε ήταν ο άγνωστος κόσμος των ενηλίκων όπου μπορούσε κανείς να κάνει την επιλογή του θανάτου του. Εγώ όμως δεν το άντεχα. Εκείνος ναι. Ξέσπασε, «*Λυπάμαι που δεν τον αγάπαγα.*» Τον κοίταξα χωρίς προφάσεις. Ένα πράγμα, που μα το Θεό, ελπίζω να μην κάνω ποτέ, είναι να τον φορτώνω με τέτοια πράγματα.